УДК: 821.161.2К – 32.091: 821.133.1С – 32

ПРОБЛЕМАТИКА ТВОРІВ М.КОЦЮБИНСЬКОГО „ДОРОГОЮ ЦІНОЮ” І СТЕНДАЛЯ „ВАНІНА ВАНІНІ”

Горб О.А.,к.пед.н., доцент, Жулідова С.А., студент

Запорізький національний університет

У цій статті порушується проблематика творів М.Коцюбинського „Дорогою ціною” і Стендаля „Ваніна Ваніні”. Завдяки компаративному аналізу знайдені аналогії цих творів.

Ключові слова:компаративізм, проблемність, тема, образи, воля, новела, оповідання.

Горб Е.А., Жулидова С.А. ПРОБЛЕМАТИКА ПРОИЗВЕДЕНИЙ М.КОЦЮБИНСКОГО „ДОРОГОЙ ЦЕНОЙ” И СТЕНДАЛЯ „ВАНИНА ВАНИНИ” / Запорожский национальный университет, Украина

В этой статье идет речь о проблематике произведений М.Коцюбинского „Дорогой ценой” и Стендаля „Ванина Ванини”. Благодаря компаративному анализу найдены аналогии этих произведений.

Ключевые слова: компаративизм, проблематика, тема, образы, воля, новелла, рассказ.

Gorb E.A., Zhulidova PROBLEMS OF THE M. KOTSJUBINSKY “DOROGOY TSENOY” AND STENDAL “VANINA VANINI” / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

This article information about the problems of the works of M/Kotsjubinsky “Dorogoy tsenoy” and Stendal “Vanina Vanini”. It was found the analogies of this works thanks to the komparative analysis.

Key words: problems, theme, images, will, novel, story.

Читаючи твори авторів різних країн світу, читач завжди помічає якісь типологічні відмінності, спільні теми, схожість героїв, проблематику. У літературі цими питаннями займається компаративістика. Літературознавчий словник-довідник подає таке визначення: „Компаративістика – це порівняльне вивчення фольклору, національних літератур, процесів їх взаємозв’язку, взаємодії, взаємовпливів на основі порівняльно-історичного методу”

[5, 369]. Більшість учених поділяє думку, що компаративістика є аспектом лутературознавчих студій, а порівняльно-історичне вивчення літературних явищ повинно лежати в основі різноманітних жанрів історико-літературних і літературно-критичних праць [5,370]. Вивченням компаративістики займаються Д.Наливайко, Д.Мірошниченко, О.Горб, Л.Вершина, І.Папуша та ін

Твори Стендаля і М.Коцюбинського різні за жанрами. „Ваніна Ваніні” – новела. За словником новела – це невеликий за обсягом твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом,сконденсованою та яскраво вимальованою подією [5, 510]. „Дорогою ціною” - оповідання – це невеликий прозовий твір, сюжет якого заснований на певному епізоді з життя одного персонажа. Спільне між цими жанрами є те, що вони стислі, лаконічні. Відрізняється оповідання від новели більш виразною композицією, наявністю описів, відступів. Конфлікт в оповіданні не такий гострий, як у новелі [5,522].

Багато що приваблює у творчості Стендаля (1783 - 1842) читачів нашого часу: ненависть до підлості, лицемірства, волелюбства. Майстер тонкої душевної аналітики, Стендаль увійшов в історію світової літератури як зачинатель соціально-психологічної прози критичного реалізму XIX століття [3, 124]. І.Ембург говорить, що „в середині XX століття і у Франції, і за її кордонами романи Стендаля читалися як сучасні книги”. Творчість Стендаля, новаторство письменника не можна відірвати від тієї епохи революцій, війн і національно-визвольної боротьби, у той час, коли руйнувалися вікові традиції. Починалось століття, яке було в пошуках нового – в економіці, філософії, моді, мистецтві. Саме тоді була написана новела „Ваніна Ваніні”, насичена всіма проблемами тогочасної епохи.

М.Коцюбинський (1864 - 1913) був людиною великої громадської мужності, високої душевної краси. За висловом Горького, „людяність, краса, правда, народ, Україна були нероздільними в його душі”. Як громадянин і письменник М.Коцюбинський жив скорботами, муками і мріями трудового народу [2, 22]. Творчість Коцюбинського увібрала в себе культурні здобутки двох століть, на переломі яких він творив. Сам письменник визнавав, що на вироблення його літературного смаку вплив мала європейська література (Е.Золя, Дж.Верга) і скандинавські письменники (Стрітберг, Гамсун, Від), які на рубежі XIX – XX століття вели наполегливі пошуки в напрямку збагачення реалізму, прийомами й засобами імпресіоністичної поетики [3, 305].

„Дорогою ціною” як і „Ваніна Ваніні” – твір історичного характеру. Тому відчувається дух змальованої письменником епохи, пройнятий настрій, що пронизує весь твір, відчувається усвідомлення авторської ідеї

[8, 26]. Стендаль і Коцюбинський об'єдналися духом націоналізму і створили шедеври тогочасної епохи. Вони відбили людське життя в неволі, патріотизм, волелюбство.

Новела „Ваніна Ваніні" була ескізом для „Червоного та Чорного". Щодо цього говорить сам Стендаль: „Я зробив декілька планів романів, наприклад „Ваніна Ваніні". У новелі постає проблема, яка буде вирішуватись у всіх романах. Це питання про те, як здійснюється „полювання за щастям" у сучасному суспільстві. „Ваніна Ваніні" була видана в грудні 1829 року в журналі „Паризькі погляди". У 30-ті роки Стендаль приєднав їх до „Італійських хронік". Робота над новелою йшла в той час, коли була написана перша частина „Червоного та Чорного". В основу сюжету, як і в інших новелах письменника, лягла реальна історія (зрада Партанапійської республіки в 1800 році), яку розповідали в італійських салонах, коли там був Стендаль. Автор переніс дію у 20-ті роки, зв'язавши її з рухом карбонаріїв. Новела починається 1829... року, мабуть 1829-й, коли учасники національно-визвольної боротьби в Італії терпіли страшних репресій [1, 54].

„Дорогою ціною" М.Коцюбинського було написано в 1901 році, у період передреволюційних подій 1905 року. Письменник переносить нас у першу половину XIX століття, коли народ український стогнав у ярмі кріпацької неволі. Та трудящі не мирилися з жахливим соціальним гнітом. Живим були в народі спогади про козацьку волю та визвольну війну проти польської шляхти під проводом Богдана Хмельницького, перекази й пісні про гайдамацьке повстання 1768 року [8, 27].

Події, змальовані у творах, відбуваються приблизно в один і той же проміжок часу (у Коцюбинського – „в тридцятих роках минулого століття", у Стендаля розповідь починається весняного вечора 182...), хоча в різних географічних площинах.

Овидва твори характеризуються націоналізмом та патріотизмом. Так, у новелі „Ваніна Ваніні" головний герой пройнятий неабиякою жагою до волі. І коли випадає вибір – кохана чи вітчизна, він обирає друге. В оповіданні „Дорогою ціною" волелюбство виражене втечею з рідного краю в пошуках кращого життя.

Герої творів різко відрізняються національними особливостями характерів, темпераментів, належності до різних соціальних верств. У першому висвітлена тема протесту проти кріпосницької неволі – у Коцюбинського, і тема боротьби італійських патріотів за возз'єднання Італії від іноземної експлуатації – у Стендаля [1, 55]. В оповіданні „Дорогою ціною" тема волі звучить гучніше, ніж тема кохання, яка є на другому плані (це видно з назви твору). У новелі „Ваніна Ваніні" – навпаки, головною є тема кохання, боротьба виступає на другий план, хоч у кінці твору гучно лунає тема патріотизму.

Про бунтарський дух українського народу влучно сказав Коцюбинський у вступі до оповідання „Дорогою ціною": „ То не віл у ярмі, звичайний господарський віл, якого паша і спочинок могли зробити щасливим: ярмо було накладено на шию дикому турові, загнаному, знесиленому, але овіяному ще степовим вітром, із не втраченим ще смаком волі, широких просторів" [8, 30].

У новелі „Ваніна Ваніні" події часів визвольної боротьби поєднуються з пристрастю „спосіб поїхати на полювання за щастям", що для Стендаля важливіше.

Обидва твори закінчуються трагічно з боку кохання. В обох воно втрачено. Але тема патріотизму і боротьби за волю є головною. Це більше показано в новелі „Ваніна Ваніні", оскільки головний герой, хоч і чекає своєї смерті, він вірить, що інші продовжать боротьбу за краще життя.

Найвищим для героїв оповідання М.Коцюбинського є прагнення „хоч дорогою ціною здобути бажану волю". За неї вони готові „полягти кістками на вічний спочинок". Остап вирішує втекти від лихого пана за Дунай, залашивши на самоті хворого дідуся.

Пьєтро Міссіріллі – це новий тип італійця, який з'явився під впливом національно-визвольної боротьби, загорівся патріотичною пристратю. Він як справжній герой, у якому боротьба за свободу Італії стоїть на першому місці.

Обидва герої дуже гарні, їм по 20 років. Пьєтро Міссіріллі був білявим молодим хлопцем з блакитними очима. Він дорогою ціною дійде до своєї мети – все зробить заради Італії. Остап був зі справжніми українськими рисами: стрункий, з чорними очима та вусами. І він „...скривджений і цькований, мусить кинути рідний край...". Важливо те, що в них одна мета і бажання: здобути дорогою ціною волю. Спільним є те, що їх супроводжує палке кохання. У Пьєтро Міссіріллі закохана Ваніна, в Остапа – Соломія.

Коцюбинський показує в оповіданні, яка ціна волі: „... оце ззаду пам'ятка від пана, а спереду, між ребрами, маю дарунок від москаля... кругом латаний...з тим і до бога піду...Дорого заплатив я за волю, гірку ціну дав... Половина мене лежить на дні Дунаю, а друга чекає й не дочекається, коли злучиться з нею" [4, 25]. У кінці Остап вже старий дідусь, але вільний.

Стендаль показує, що кохання Пьєтро до Ваніни це ніщо порівняно з відданістю до Італії. Коли він дізнався, що за допомогою Ваніни запроторили у в'язницю його спільників, він „мало не вбив її, якби на гвалт не прибіг охоронець" [7, 35]. Далі про долю героя нічого невідомо.

Як уже зазначалось, першим тематичним пластом виступала воля. Другим є розповідь про кохання двох молодих, що має трагічний фінал в обох письменників.

Остап покладається тільки на себе: „ Вже якось дам собі раду”. Та невідомо, щоб сталося з ним на чужині, якби не Соломія. Спочатку вона приходить, щоб провести коханого, і хоч як їй не гірко залишатись „з тим осоружним чоловіком”, схвалює вибір Остапа: „Тікай, Остапе, тікай серце… Спіймають – катуватимуть, нелюди, живого не пустять…”. Але як Остап пішов, Соломія враз відчула, що „Все… противне, все гидке: і чоловік, і панщина, й життя моє безщасне.. пропадай все воно пропадом… піду і я світ за очі… вже ж за тобою хоч серцеві легше буде…”[4, 7]. Як бачимо, слова кохання звучать з перших сторінок твору.

Зовсім іншою постає перед нами героїня стендалівської новели. Ми „знайомимось” з нею на балу банкіра Ю., який запросив тільки гарних жінок: „нелегко визначити, котра з них найосяйніша; та врешті по деякім часі непевності, на кого припаде вибір, царицею балу проголошено княгиню Ваніну Ваніні, оту чорнокосу тонку з вогнистим поглядом” [7,21]. Закохавшись у Пьєтро, героїню бентежить лише певний романтичний ідеал.

Незважаючи, що героїні відрізняються одна від одної, не тільки зовнішньо, а, головне, соціальним станом та національною приналежністю, можна зробити висновок, що їм обом подобаються рішучі, діяльні чоловіки.

Соломія – вродлива українська дівчина, статна та чорноволоса, із „засмученими очима”, кохає Остапа і не мислить життя без нього, „задля нього вбралася у штани та ладна мандрувати, хоч на край світу…”. Вона відрізала заради нього косу.

Ваніна – прекрасна дев’ятнадцятирична княжна, і цим усе сказано. Закохуючись у карбонарія і незважаючи на гордість, вона була дуже чуйною дівчиною. Стендаль називає їхнє кохання пристрасним, яким керується Ваніна. Вона піклувалася про нього хворого, намагалася врятувати, коли був арештований, пускаючись на хитрощі, афери, ризикує власним життям, проникаючи в кабінет міністра поліції. Використовуючи свою чарівність, вона примушує чиновника замінити Міссіріллі ув’язненням смертний вирок. Винагородою за це був поцілунок. Але її кохання не має влади над Пьєтро, у якого була тільки одна мета в житті: „згинути у в’язниці або в боротьбі за свободу Італії”[7, 36]. Ваніна була вкрай пригнічена. Повернувшись до Рима, у газеті з’являється повідомлення, що Ваніна взяла шлюб з князем Лівіо Савелі [6, 25].

Соломія чинить не так витончено, як Ваніна: за те, щоб коханий залишився живим у безпеці, щоб визволити Остапа з турецької в’язниці, куди він потрапив з веління долі разом із циганами, вона платить не поцілунками, а важкою працею. Соломія вирішує відбити Остапа, дізнавшись, коли турки перевозитимуть його назад через Дунай. Мужність і рішучість цієї „сильної духом жінки мобілізує їй на допомогу Івана Котигорошка, земляка, з яким Остап та Соломія познайомились у дорозі. До останньої хвилини Соломія вірила у своє щастя, у те, що їй поталанить врятуватись і врятувати Остапа. Опинившись у крижаній воді, вона примушувала себе поспішати…

Так трагічно обривається життя прекрасної молодої українки. Та не закінчується на цьому кохання. Воно залишається жити в Остапові і помре, мабуть, лише разом із ним” [4, 24].

Стендаль і Коцюбинський створили справжні шедеври в історії літератури доби реалізму. Вони зуміли поєднати реалізм з елементами романтизму. Оповідання „Дорогою ціною” – одна з вершин в історії дожовтневої літератури, яке оспівує героїчну боротьбу українського народу за волю, уславлює тих, хто ніс у своєму серці невгасиме полум’я ненависті до гнобителів та любові до свободи. Естетичне сприйняття твору досягається лише тоді, коли „не тільки розуміють ідейний зміст даного твору, не тільки переживають слідом за героєм і письменником ті чи інші емоції морального характеру, але коли вони разом із тим відчувають, а іноді й розуміють художню майстерність письменника, цілеспрямованість і незмінність його художніх засобів, розуміють форму твору, як найбільш досконалий вираз думок і почуттів”(В.Голубков). Стендаль у своїй новелі не може відірватися від тієї бурної епохи революцій, війн і національно-визвольної боротьби, коли знищувалось усе старе. Письменник поєднує романтичну історію кохання з жорстокою боротьбою за волю.

Отже, здійснивши компаративний аналіз двох різних за жанрами творів, ми бачимо ряд спільних і відмінних рис. Хоча автори створили шедеври в різні епохи, але можна сказати, що ці твори пройнялися однією метою, темою, проблемою, які є актуальними в наш час. Завдяки компаративістиці ми провели паралель між творами світового масштабу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорогова Н.А. Стендаль и его новелла „Ванина Ванини” // Литература в школе. – 1994. - №3. – С. 50 – 58.
2. История зарубежной литературы / Под ред. Я.Н.Засурского. – М.: Просвещение, 1982. – С. 172 – 185.
3. Історія української літератури. Кінець XIX – поч. XX ст. У2 кн. Кн. 1 / За ред. О.Д.Гнідан. – К.: Либідь, 2005. – С. 303 – 306.

4. Коцюбинський М.М. Дорогою ціною. Вибрані твори. – К.:Веселка, 1976. – 172 с.

5. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т.Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. – К.: ВЦ „Академія", 1997. – 752 с.

6. Снєгірьова В.В. Чи кожен гідний кохати? Інтегрований урок за новелою Стендаля „Ваніна Ваніні" та оповіданням М.М.Коцюбинського „Дорогою ціною" // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1997. - №4. – С.22 – 27.

7. Стендаль (Анри Бейль). Ванина Ванини или подробности о последней венте карбонариев, раскрытой в Папской области. – М.: Детская литература, 1976. – 46 с.

8. Фещак В.В. Аналіз оповідання М.М.Коцюбинського „Дорогою ціною" // Українська мова і література в школі. – 1971. - № 10. – С. 26 – 31.